

Over een platypus, een koala en alitjinya 'down under'. Verhalen van en over de Aboriginals in Australië.

1 januari 1994

Auteur: Joost Minnaard

Volume: 04

Nummer: ?

Pagina's: 19-27

Documenten

- [tsjip_jrg04_037.pdf](#)

joost minnaard over een platypus een koala en alitjinya down under verhalen van en over de aboriginals in australie in de zomer van 1993 heb ik voor het eerst australie bezocht om op familiebezoek te gaan zoals wel meer Nederlanders dat doen maar om nu om wille van de familie alleen zo'n afstand te overbruggen we hebben daar naast dus ook wat reizen gemaakt om meer van dat grote gebied down under te kunnen zien en het mag worden gezegd er valt veel te zien in een werelddeel dat enerzijds herkenbaar Europees en dus vertrouwd overkomt en anderzijds wat flora fauna en de oorspronkelijke bevolking betreft een volstrekt andere wereld is de aboriginals stonden niet alleen in het jaar van de inheemse volkeren wat meer in de belangstelling maar ook nu ik denk bij voorbeeld aan de berichten in de media omtrent de teruggave van land dat traditioneel aan hen heeft toebehoord thematiek uit Australië heb ik een aantal boeken meegenomen van en over die aboriginals wat is dat voor een literatuur en waarom lijkt mij die literatuur achteraf de moeite waard om kermis van te nemen er blijkt alleen al wanneer we op de vormaspecten letten sprake te zijn van een veelzijdige literatuur die vooral een beeld geeft van die volstrekt andere wereld waar ik het zoeven over had een wereld die zich voor een groot deel afspeelt aan de rand van de Australische samenleving on the fringe in dat beeld van die andere wereld komen echter bij nader inzien aspecten naar voren die we in onze multiculturele samenleving ook kunnen waarnemen in een tweetal artikelen wil ik daarvan verslag doen in dit eerste artikel ga ik nader in op wat meer traditionele verhalen uit die cultuur en op een aantal boeken die specifiek gericht zijn op jeugdige lezers in het tweede artikel behandel ik een aantal romans die inmiddels ook in het Nederlands verschijnen aboriginals en hun cultuur wat weten we eigenlijk over die

aboriginals en hun cultuur laat ik beginnen met twee r t e geven wat de fatale hist het epos van australie van de auteur robert hughes vermeldt het boek was in nederland een succes naar mijn indruk was dat in australie veel minder het geval een profeet wordt in zijn eigen land de auteur beschrijft de geschiedenis van zijn land vanaf de komst van de blanken ruim tweehonderd jaar geleden de term aborigine is bedacht door de blanken ab origine vanaf het begin en verwijst naar de komst van de aboriginals zo'n 40000 jaar geleden hughes daarover deze migratie had ongeveer terzelfdertijd plaatsgevonden als de eerste golf van volksverhuizingen vanuit azie naar de toen nog ontvolkte uitgestrektheden van noord amerika via de thans verzonken landbrug 19 minnaard over een platypus een koala en alitjinya down under tussen siberie en alaska ook de eerste australiers waren uit azie gekomen het sahul plat die ondiepe richel op de oceaانبodem waardoor australie thans door water van nieuwv guinea gescheiden is was toen nog land afgezien van het feit dat ze vanuit het noorden waren gekomen weet niemand wie die kolonisten zijn geweest of waar ze vandaan waren gekomen wie het ook geweest mogen zijn ze verspreidden zich geleidelijk aan naar het zuiden oosten en westen over het hele continent p 9 10 een theorie die je wel hoort uit de mond van bijvoorbeeld gidsen of van de man op straat is dat de aboriginals afkomstig zoude zijn uit india het blijft evenwel bij gissingen zij vormen verschillende stammen met een sterk tenitoriale instelling die vooral naar voren kwam in hun jachtgewoonten en in het totemisme een totem is een symbool dat meestal aan het dierenrijk ontleend is en vereerd wordt omdat het als een mythische vertegenwoordiger en beschermgeest van de stam wordt beschouwd zij kenden geen schrift maar in plaats daarvan was er een gecompliceerde structuur van gesproken en gezongen mythen waarvan de mysteries geleidelijk door de ouderen van de stam aan de jongere mannen werden doorgegeven aldus hughes p 11 de australische auteur mudrooroo narogin vooral ook bekend als schrijver van romans over en geschreven vanuit aboriginals verdeelt in zijn studie writing from the fringe over de moderne aboriginal literatuur de geschiedenis van de aboriginals in de volgende perioden 1 vanaf het begin tot aan 1788 2 de tijd van de invasies 3 de uiteindelijke onderwerping 4 de koloniale periods 5 de periode van de zelfbeschikking aan het begin van eigenlijk alles staat de zgn dreamtime deze droomtijd fungeert als een mythologische basis op grond waarvan men het heden en de toekomst verklaart vele verhalen gaan over die droomtijd de laatste periode geeft het begin te zien van het opkomen voor zich zelf en een bewustzijn van de eigen identiteit het jaar 1988 vormt een markant tijdstip festiviteiten rond het tweehonderdjarige bestaan van australie als natie waarin de positie van de oorspronkelijke bewoners naar de mening van velen onderbelicht bleef in sydney vond op 25 en 26 januari 1988 een grote protestbijeenkomst plaats waarop zwarten en blanken protesteerden tegen de viering van wat gezien werd als 200 jaar bezetting van het continent door europeanen in de toespraken op deze bijeenkomst werd teniggekeken naar het verleden maar ook vooruitgekeken naar de toekomst van het land de aboriginals wonen hier al meer dan tweehonderd jaar dit continent is evenwel ouder en het verdient geen verjaardagsfeest de toekomst is erg eenvoudig en tegelijkertijd duidelijk blanken en aboriginals samen

zijn we australiers de parallel met zuid afrika dringt zich sterk op deze uitspraken ontleen ik aan de bloemlezing paperbark een verzameling van black australia n writings e n als zodani g geschik t als een eerste ken 20 minnaard over een platypus een koala en alitjinya down under nismaking met de thematiek o p politiek terrei n heeft di e bewustwordin g uiteindelijk geleid tot de zgn mabo wetgeving de hoge raad van australie heeft de uitspraak gedaan dat de aboriginals recht hebben op hun voorouder lijke grand ee n issue in het maatschappelijke leve n en dus ook i n de media beide perioden omsluiten als het ware de ontwikkeling die de literatu-ur van de aboriginals heeft doorgemaakt en nog steeds doormaakt van een orale li-teratuur naar een literatuur die zich kenmerkt door orale en schriftelijke vor men van overlevering westerse genres die onlosmakelijk me t de schrifte lijke overlevering verbonden zijn zoals het gedicht de novelle en de roman zijn nog niet zo lang in gebruik binnen hun cultuur de mondeling overge leverde literatuur zoals die in de bloemlezing voorkomt is op een bepaalde manier getranscribeerd this tech-nique is designed to retain the rhythm and pace of the oral narrative as well a s the special formal styl e of aborigina l english but this can only be a partial repre-sentation of the complex o f ge stures inscriptions melodies and intonations which characterise aboriginal storytelling and singing bovendien zijn tal van elementen van zo n monde linge overlevering terug te vinden in de schrif telijke weergave het zou m i dan ook de moeite waard zijn deze bundel in het nederlands te vertal-en dan wel delen daaruit over te nemen binnen het een of andere kader ik beperk me in de rest van dit artikel tot het proza omdat ik me op dat terrein wat meer thuis acht dan op het terrein va n de poezie ondanks he t gegeve n da t het genre van de poezie de voorkeur geniet in de cultuur van de aboriginals 21 minnaard over een platypus een koala en alitjinya down under verhalen mythen en legenden de meeste verhalen die via mondelinge overlevering van generate op genera tie be-waard zijn gebleven gaan terug naar de dreamtime waarin het land werd gesc-napen wat die periode betekent geeft een reisgids als die van lan noo als volgt weer ze was het begin van het leven toen de grote voorou dergeesten uit de aarde opstegen in duidelijk e plantaardige o f menselijk e vonn nadat ze het land vorm en leven hadden gegeven trokken ze zich weer terug sommige in planten en dieren andere in rivieren rotsen grotten of poelen meestal i n opvallende herken-ningspunten in het landschap die tot op de dag van vandaag heilige plaatsen van de aboriginals zijn lannoo p 20 het zijn de voorouders die in verschillende gedaanten en of afkomstig van over zee of uit de diepten der aarde dan wel uit de lucht vonn gaven aan dat landschap er bestaan overigens verschillen in opvattingen met be-trekking tot het bovenstaande tussen de stammen verschillen die te maken kun-nen hebben met de totems en of het grondgebied van de stammen de verhalen geven een uitleg over het ontstaan van natuurverschijnselen al s zon maan blik-sem en vuur maar ook ove r dieren planten en mensen deze verhale n begrippen al s mythen legenden e n volksverhalen worde n in dit verban d door elkaar gebruikt komen natuurlijk overal ter wereld voor met de nodige overeenkomsten en of ver-schillen voor dit soort verhalen bestaat momenteel de nodige belangstelling als we tenminste afgaan op een aantal recente uitgaven in nederland ik noem de vol-gende uitgaven de geboorte van de rivier verhalen uit afrika en wat de sterren

voorspelden verhalen uit azie beide boekjes hebben in het bijzonder een functie in het intercultureel onderwijs en vakoversajgende projecten en worden uitgegeven door de novib in samenwerking met uitgeverij van holkema en warendorf bij beide boekjes is dus een docentenhandleiding verschenen de bundel mijn naam is haas is in de eerste plaats een boek over het dierenverhaal in verschillende culturen uitgeverij ambo maar bevat toch ook een redelijk groot aantal dierenverhalen voorts noem ik de uitgave de zingende schildpad en andere volksverhalen over dieren uitgeverij fontein en sprookjes uit alle windstreken uitgeverij christoffor alleen in de laatstgenoemde bundel komt een verhaal voor uit australia en wel een over het ontstaan van de koala het verhaal las ik naast andere verhalen voor het eerst in een bundel als from the dreamtime aboriginal legends het zijn korte op eenvoudige wijze vertelde verhalen ze spelen zich veelal af in de dreamtime en gaan over het algemeen ook in op de overlevering ervan in het heden het verhaal geeft dan ook dikwijls aan waarom het van generatie op generatie is doorverteld zo'n aspect is bijvoorbeeld in het verhaal over de koala in het nederlands weggelaten zoals er wel meer is weggelaten het zou te veel ruimte vergen in dit artikel de beide versies uitgebreid met elkaar te vergelijken de toelichting in de nederlandse uitgave vermeldt dat het vooral gaat om de gedachte dat men in het droge jaargetijde heel zuinig met water moet zijn of dat uit die tamelijk vlakke weergave verhaal in het nederlands voor de lezer duidelijk wordt is voor mij zeer de vraag het bij 22 minnaard over een platypus een koala en alitjinya down onder zondere karakter van de koala een dier dat zoveel mogelijk met rust moet worden gelaten komt helemaal niet uit de verf een mooi voorbeeld en very australian lijkt mij het verhaal over het vogelbekdier oftewel de platypus een dier dat veel weg heeft van een vogel maar tegelijkertijd ook tot de zoogdieren gerekend wordt hierin wordt het unieke karakter van het dier nader uit de doeken gedaan in de dreamtime waarin de geesten der voorouders besluiten welke totem zij zullen nemen doen alle dieren ter land ter zee en in de lucht verwoede pogingen om aan te tonen dat zij de eerste plaats in de hiërarchie innemen iedere groep probeert de platypus ertoe over te halen zich bij hem aan te sluiten byamee god de vader van allen schiep ieder dier immers met unieke eigenschappen het verhaal eindigt als volgt het verhaal werd van generatie op generatie doorverteld en de aboriginals uit alle regionen hebben in al die jaren hun respect voor de platypus getoond wanneer zij een platypus zagen bij een kreek of in de rivier beschouwden zij dit als een teken van geluk wellicht daarom voelen de meesten van ons iets bijzonders wanneer zij vandaag de dag een platypus zien en het moet worden gezegd in de australische dierentuin is dan ook niets nagelaten om van het aanschouwen van zo'n platypus iets bijzonders te maken je daalt af in het donker en wanneer je ogen aan het donker gewend zijn zie je achter het glas van een groot aquarium waar een rustgevend spotje licht op staat de platypus de gewijde muziek ontbreekt er nog aan een dier dat nergens anders ter wereld te zien is voorzover ik weel het verdient wellicht aanbeveling in een serie als waarin de bovengenoemde bundels uit afrika en azie verschijnen ook eens een bundel volksverhalen uit australia uit te geven eventueel in combinatie met verhalen uit nieuw zeeland en uit wat we gemakshalve polynesia noemen ja maar waarom eigenlijk de reden daar-

voor vind ik mooi beschreven in de inleiding op de genoemde bundel de geboorte van de rivier de Verenigde Naties wilden door 1993 uit te roepen tot het jaar van de inheemse volken meer aandacht schenken aan deze volken in de eerste plaats is dat nodig omdat zij bij de meest kwetsbare bevolkingsgroepen van de wereld horen daarnaast is er ook een culturele reden de culturen in onze wereld gaan steeds meer op elkaar lijken de inheemse volken leveren een belangrijke bijdrage aan de culturele verscheidenheid met deze bundel willen de samenstellers iets van deze oorspronkelijke culturen laten zien daarnaast is er natuurlijk nog het feit dat het om gebieden gaat waar menig Nederlander familiale banden mee heeft maar voor het overige eigenlijk niet zoveel weet van heeft het gaat hier om verhalen voor lezers of luisteraars van alle leeftijden al hoewel de met name jeugdige lezer of luisteraar tot de doelgroep van dit soort boeken gerekend wordt aldus de catalogusaanduiding vooraan in het boek dit brengt mij op de jeugdliteratuur kleurige prentenboeken verhalen over de geschiedenis van de oorspronkelijke bewoners van Australië treft je bij voorbeeld aan in kleurige prentenboeken children's picture 23 minnaard over een platypus een koala en alitjinya down under boek de tekst en de prenten gaan vaak vergezeld van een inleiding of een nawoord waarin nogal eens verwezen wordt naar vondsten op het terrein van de archeologie of naar wetenschappelijke inzichten over de herkomst van een en ander de boeken zijn dan ook heel goed te rangschikken onder informatieve jeugdliteratuur prentenboeken die jonge kinderen iets laten zien van de geschiedenis en de cultuur van Australië om daarmee stereotypen en vooroordelen minder kans te geven voor het onderwijs zijn dit soort boekjes natuurlijk van groot belang men vertelde mij dat het onderwijs in geschiedenis en cultuur op de scholen in Australië aan het veranderen is van een cultuur van blanken naar een multiculturele samenleving ik heb een vijftal van deze boekjes meegenomen en ik zal in het kort aangeven waar zij over gaan de verhalen spelen zich meestal af aan het begin van die eerste periode de dreamtime met kinderen in de hoofdrol in de boeken die ik las maakten het jongetje veela l ngali en zijn zusje mayli van alles en nog wat mee zo trekken zij in bij voorbeeld the cave painters met hun vader en moeder mee naar de familie die in het binnenland woont in holen en spelonken op de wanden staan vele prachtige tekeningen over mensen en dieren de kinderen gaan achtereenvolgens bij vele familieleden op bezoek en zij en dus ook de lezer krijgen het een en ander te horen over die tekeningen er was voor die avond een groot feest gepland er zouden verhalen worden verteld over de dieren en de mensen die op de wanden te zien waren het was hun manier om de kinderen zaken over het verleden te leren de grote rol die de verhalen in zo'n cultuur spelen komt duidelijk naar voren op een van die avonden luisterden zij naar het verhaal over the giant devil dingo die van een menseneter verandert in een trouwe viervoeter het is in 24 minnaard over een platypus een koala en alitjinya down under derdaad opvallend dat in bijna al deze verhalen de dingo de trouwe metgezel is van de kinderen wanneer in the giant devil dingo twee krijgers er uiteindelijk in geslaagd zijn deze dingo te doden vraagt de medicijnman naar de nieren het hoofd en de botten en in het hooggebergte legde hij de botten de nieren en het hoofd op de grand en maakte daaruit twee kleine dingo's een mannetje en een vrouwtje hi j ga f z e een huid

en blies net zo lang in nun mond tot zij tot leven kwamen daarna zei woodbarle de medicijnman tot het mannetjesdier kom huil de ding o tild e zij n achterpoo t op okee je ben t ee n braaf beest vanaf nu ben je ee n dingo en je zult geen men-sevlees meer eten je zult een trouwe metgezel va n de mens zijn en hem helpen bij de jacht het is alsof we de dingo versie van het verhaal van adam en eva lezen de dingo is zoals we zagen het huisdier dat zo n 40000 jaar geleden met de aborigina ls zou zijn meegetrokken naar het australische continent d e ding o be wees de mens zijn diensten vooral bij de jacht en het was goed jagen in die oertijd met een keur aan dieren die we tot de zogenaamde megafauna rekenen de reusachtige voorvaderen van hedendaagse specifiek australische dieren als de kangaroo en de emu en de wombat het boekje lasca and her pups gaa t in het bijzonder in op de voorvaderen van deze australische dieren weer een ander verhaal children of the great lake speelt zic h af o p het sahu l plat tussen nieuw guinea en australia waarlangs de aborigina ls naar australia zouden zijn getrokken het verhaal gaat nader in op de legenden van een van de grootste zoetwatermeren ter wereld die zich daar indertijd moet hebben bevonden the magic firesticks tenslotte verhaal t hoe de aborigina ls erin slagen het vuur te ontfutselen van de medicijnman uit het vuur gebergte alitjinya ngura tjukurmankuntjal a een van de mooiste voorbeelden om nader kermis te maken met die andere wereld is vind ik wel de aboriginal version van het beroemde boek va n lewis carrol alice in wonderland va n dit boek zi jn aldus de inleider 43 vertalingen gemaakt en even zo vele edities dus waarom geen editie in het pitjantjatjara een taal die door een aantal volken in west en zuid australia wordt gesproken zo gezegd zo gedaan en in 197 5 verscheen zo n editie die in 199 2 opnieuw wer d uitgegeven alitji ee n aborigina l meisj e i s d e hoofd-persoon he t moet gezegd een juweel va n een uitgave het boek i s wat de vormgev-ing betref t goed te vergelijken met de prachtige uitgave die in 198 9 in het nederlands verscheen van de hand van nicolaas matsier met illustraties va n anthony brown d e uitgav e waa r ik het ove r heb i s ee n tweetalige uitgave met werkelijk schitterende illustraties deze versie is natuurlijk zoals dat met de meeste vertalin-gen wel het geval zal zijn een bewerking l i ke al l languages pitjantjatjara is the cultural ex pression of o f its people descriptive of th e terrain the fauna and flora and the way of life known to them it follows tha t the characters and setting of al-ice have been adapted accordingly p 101 mooie voorbeelde n van die aanpassin-gen zijn natuurlijk d e dieren uit het 25 minnaard over een platypus een koala en alitjinya down under veihaal een witte kangaroo in plaats van een wit konijn een kangarurtle in plaats van een imitatieschildpad enz een stockman de australische variant van de cowboy met zijn paard zitten bij een kampvuur thee te drinken met tussen hen in een koala die zit te slapen in de nederlandse versie van nico laas matsier treden achtereenvolgens op de hoedenmaker en de maartse haas die aan tafel ee n kopje thee drinken met tussen hen in een zevenslaper er zijn uiteraard nog veel meer verschillen te noemen waar ik bier niet allemaal op kan ingaan op een uitzondering na het begin in de nederlandse versie luidt aldus alice begon er schoon genoeg van te krijgen om almaar naast haar zus te zitten op de oever en ni-ets te doen te hebben een of twee keer had ze een blik geworpen in het boek dat haar zus las maar er stonden geen plaatjes of gesprekken in en wat heb je aan een

boek dacht alice zonder plaatjes of gesprekken de tweetalige versie begint aldus ik citeer gemakshalve het engels alitji was getting very tired of sitting in the creek bed she and her sister had been playing nulpatjunanui a story telling game the y each had a stick and a pile of leaves and took it in turn to tell a story about their family the sandy ground was their stage the leaves were the people as they told the stories each softly tapped her stick in time to the rhythm of her rising and falling voice and every now and then they would sweep the sand smooth with the back of their hands weer een mooi voorbeeld van het belang van het vertellen van verhalen in deze cultuur door middel van zo'n uitgave die ook nog voorzien is van een verklarend woordenlijstje en enige opmerkingen over die taal kun je natuurlijk prachtig kennis maken met een manier waarop een bekend verhaal is ingebed in een geheel andere cultuur over in terculturaliteit gesproken geraadpleegde literatuur over australië robert hughes de fatale kust het epos van australië vert door j verheydt amsterdam 1988 3e dr uitgeverij balans isbn 90 5018 042 6 dieter kreutzkamp lanoo's reisgids australië isbn 90 209 1925 3 over moderne aboriginal literatuur mudrooroo narogin writing from the fringe a study of modern aboriginal literature melbourne 1990 hyland house isbn 0 947062 55 6 paperback a collection of black australian writings edited by jack davis a o st lucia 1990 university of queensland press black australian writers isbn 0 702 2 2180 5 over mythen en legenden de geboorte van de rivier verhalen uit afrika houten 1993 van holkema warendorf novib isbn 90 269 0885 7 jean a ellis from the dreamtime australian aboriginal legends north h blackburn 1993 collins dove isbn 1 86371 016 7 mijn naam is haas dierenverhalen in verschillende culturen onder red van w l idema e a baam 1993 ambo isbn 90 263 1233 4 26 minnaard over een platypus een koala en alitjinya down under sprookjes uit alle windstreken naverdeld door margare t mayo ge illustreerd door jane ray zeist 1994 uitgeverij christoffor isbn 90 623 8 s7 1 0 wat de sterren voorspelden verhalen uit azië houten 1994 van holkema warendorf novib isbn 90 269 0160 7 john yeoman quentin blake de zingende schildpad en andere volksverhalen over dieren vertaald door hubert e vriesendorp baarn 1994 uitgeverij de fon tein isbn 90 261 069 1 2 over prentenboeken dick roughsey the giant devil dingo north h ryde 1991 angus robertson isbn 0 20 7 1740 1 6 percy trezise children of the great lake pymble 1992 angus robertson isbn 0 20 7 1767 7 9 percy trezise lasca and her pups north ryde 1992 angus robertson isbn 0 20 7 1700 3 7 percy trezise the cave painters pymble 1992 angus robertson isbn 0 20 7 17701 5 percy trezise dick roughsey the magic firesticks pymble 1992 isbn 0 20 7 17702 3 over alice in wonderland alitji in dreamland alitjinya ngura tjukurmankuntjala an aboriginal version of lewis carroll's alice's adventures in wonderland adapted and translated by nancy sheppard illustrated by donna leslie notes by barbara ker wilson east roseville 1992 simon schuster isbn 0 731 8 019 8 9 lewis carroll de avonturen van alice in wonderland uit het engels vertaald door nicolaas matsier met illustraties van anthony brown e amsterdam 1989 van goor isbn 90 00 02691 1 27